

Åse Wiig Hanssen

Født 1932 i Stavanger

Gift med Jacob Wiig Hanssen

Tre barn

Realskole

Apotekmedarbeider

Hun sprudler av glede og glød. Oppveksten var i Stavanger, men med eventyrlyst og utferdstrang har hun utforsket husmoryrket både langt mot nord på Spitsbergen og sør i Egypt. Nye miljø var en stadig utfordring mens barna var små. Det nærmer seg 50 år siden familien slo seg ned i Sandnes. Avholdslosjen har engasjert siden tidlig ungdom. Det samme kan sies om apotekerfaget, hvor hun begynte tidlig, og kom tilbake etter å ha satset noen år på barn og hustrurollen. De siste henimot 20 årene har hun på fritiden vært leder for «Kånene».

BARNDOM OG LEK PÅ VESTRE PLATÅ

Jeg er født i Stavanger og vokste opp i en liten familie med mor, far og storebror. Mormor døde tidlig, og da flyttet vi inn hos morfar. Gatebildet var små koselege hus med barn i omtrent alle. Det var en veldig fin barndom. Vi var over alt, kjente de fleste husene på Vestre Platå fra kjeller til loft. Mandager var det klesvask. Når det putret i vaskegryten, steg det opp en god varm lukt av Persil, Sunlightsåpe og grønnsåpe. Det var varmt og koselig der nede i kjelleren, så ungflokkene tok seg alltid en tur innom for å se hvor langt mødrene var kommet i arbeide. Så vi det ferdigskylte tøyet hengende over bukken til avrenning, visste vi at det snart var tid for middagsmat. Alle barna sprang hver til sitt for å spise.

Guttene søkte til Lenden og ponnienne hans. Det var bare for guttene. Jentene lekte ute i gaten, aldri langt vekke fra mødrenes omsorg. Vi drev på med hinking og veggball. Det var det vi var mest opptatt av, mens guttene donset med femøringer når de hadde fri fra Lenden. Andre ganger lekte vi med dukker. Dukkene var barna våre, de måtte vi passe godt på. Noen ganger satt vi på trapper rundt omkring og byttet glans, engleglans.

KRIGEN KOM

Utover krigen vokste vi ut av tøyet, arvet klær fra naboer og overlot våre fravokste klær til andre. Gatedørene som hittil var brukt av nabobarna til å springe ut og inn av, ble nå brukt av våre mødre. De kom nærmere hverandre, og de hjalp hverandre. Ei av mødrene var veldig glad i kaffe, som jo snart tok slutt. Så knekte hun

plommesteiner, la kjernene i steikeovnen og fikk fram en aromatisk duft. Nøttene ble malt på kaffekvernen og servert som kaffe. «Nå kan dere komme på kaffe», ropte hun ut. De godtok det. Familie og barn, de finner en utvei og ordner opp. Jeg hadde gått ett år på Kampen skole. Skolen ble okkupert, og vi stod uten skoleplass.

Da fikk jeg virkelig se hva kvinner kan gjøre. En kvinne i nabolaget, i beste strøk på Eiganes, åpnet andre etasje i den vakre eneboligen sin for klassen vår. Klassen, 24-25 jenter, i grove sko og støvler, for opp den lekre trappen, «-- bang, bang, bang», sa det. Kan du tenke deg hvordan det så ut på dager med regn og snø? Jeg hadde aldri sett en slik flott trapp tidligere. Det var vel derfor jeg reagerte på alle støvlene med sand og grus. Vertinnen hadde ikke et negativt ord til oss. Hun godtok alt. Hun så at her måtte det handles.

Under krigen var det blending. Lampen i gangen foran utedøren var blå. Den skulle ikke gi lys når vi åpnet døren. Jeg var åtte år da krigen begynte og vendte meg forbauset snart til den nye hverdagen med tyskere i gaten. Familien holdt sammen, de skjulte nok noe. Enkelte i slekten var nazister, andre var motstandsfolk og en satt i fangenskap i Tyskland. Blending og mørklagte gater var en naturlig del av hverdagen vår. Da krigen var slutt, ble det feiret med fest i gatene. Ingen gikk hjem, så ble det kveld, mørket kom, det lyste over alt i hus og gater. Alt dette lyset føltes helt unaturlig, det kan jeg ikke glemme. Det naturlige forsvant. Det var så rart, vi følte alt så unaturlig. Jeg vil ikke glemme dette lysinntrykket, om jeg skulle bli 105 år.

Åse på Svaneapoteket i Stavanger i 1948.
Fotografi: privat eie, fotograf ukjent

APOTEKET PÅ TORGET

16 år og akkurat ferdig med realskolen ble jeg tilbudt jobb i apotek. Jeg hadde ikke tenkt meg den veien, men hadde reflektert litt på sykepleierskolen. Jeg begynte i Svaneapoteket, lærte noe nytt hver dag og hadde ikke

lyst å gå hjem når arbeidsdagen var over. Det var annerledes den gang. Hostesaft og kremer til å smøre seg inn med laget vi selv. Resepten måtte leses og skrives av. Tror aldri jeg har hatt det så kjekt. Vaskekona kom først om morgenen. Hun fyrte opp i den store ovnen, sånn at det var varmt og godt da vi kom.

Apoteket lå nede på torget, og mange av kundene var torghandlere. De kom fra utkanten av byen og hadde ofte med «apotekliste» fra naboer som trengte gode råd eller reseptbelagt vare. Om vinteren fyrte vi godt og lukket dørene, men om sommeren stod døren helt oppe. Torget bugnet av poteter, frukt, bær og grønnsaker. Vi kjente alle torghandlerne. «Hvordan går det med rompa til han little?», slik kunne praten gå. I seks år ble jeg værende i apoteket. Men så kom Jacob inn i bildet.

AVHOLDSLOSJE

Like etter krigen startet jeg i IOGTs ungdomslosje. De voksne la alt til rette for at vi ungdommer skulle trives i trygge omgivelser med store, gode lokaler, kjempestort kjøkken og flygel til disposisjon. Vi hadde skuespill, ordleker og mye mer. Jentene smurte brødsquirer ute på kjøkkenet. Etter det seremonielle møtet startet leken, og vi avsluttet med å spise før vi gikk hver til vårt. Jeg kan se tilbake på en kjekk ungdomstid, mye takket være IOGT. 18 år gammel skulle jeg over i voksenløsningen. Den dagen jeg skulle opptas, startet møtet med meg ventende på gangen på den høytidelige opptagelsen. Jeg satt på et bord ute i forværelset og dingle med bena. Da steg det inn en kjekk ung mann som var kommet for sent til møtet. Vi kom i prat. Det ble forelskelse

og kjærlighet. Senere kom bryllup og et langt samliv bygget på stor respekt og kjærlighet for hverandre.

I voksenlivet mitt har jeg prioritert barna, og rollen som hustru. Mannen min hadde ingeniørutdannelse fra Sveits. Tilbake i Norge var han innom Rosenberg og annen konsulentvirksomhet, som medførte en del reising og flytting. Det var nok litt eventyrlyst i oss.

TRE ÅRS SVALBARDOPPHOLD

Vi hadde fått en sønn, og da han var åtte måneder, satte vi kursen mot Svalbard. Jeg husker vi gikk ombord i et kullskip i ballast i oktober. Overfarten var skremmende med storm. På høyde med Bjørnøya slo kapteinen farten ned, og vi ble liggende på været. Baugen reiste seg høyt opp og datt ned igjen med dunder og brak. Morgenen etter fortsatte ferden i et roligere vær.

På Spitsbergen var det mørkt. Vi så i grunnen ikke landskapet før lyset kom tilbake over fjelltoppen i sør i mars måned. Lyset kom først som en bitte liten smal lysstripe. Så ble det mer, og til slutt lys hele døgnet. Vi kunne ikke se forskjell på dag eller natt. Tradisjonen tro ble det årlig stor lysfest.

De to første vintrene bodde vi i leilighet i annen etasje, med trekkfullt utedo i første. Vannforsyning, to ganger i uken, ble levert med tankbil som dampende, evaporert vann. Utenfor huset stod to rengjorte oljefat som ble fylt opp. Vi måtte straks, så ikke vannet frøs, fylle vannbøttene og bære opp og helle vannet over i den store tanken vi hadde stående på kjøkkenet. Over tanken hang vannøsen. På en krakk stod vaskevannsfatet og på veggen var det montert utslagsvask. Vi var

heldige som slapp å bære brukt vann ut. I kjøkkenet hadde vi komfyr som ble fyrte med kull. Noen ganger sa det puff når gassen ville ut i en fart, og da fulgte det med kullstøv som la seg over rommet. For ei byjente som nesten ikke hadde laget mat i det hele tatt, var dette en utfordring.

Det var et veldig delt samfunn. De som arbeidet i gruvene, bodde i brakker i en egen del av byen. De hadde verken barn eller koner med seg. Men funksjonærer hadde familie med.

De fleste familiene var unge som oss. Det var stor selskapelighet. Om formiddagen sørget vi for at ungene hadde noen å leke med. Vi gikk fra det ene hjemmet til det andre. Om kveldene skaffet vi oss barnevakt og gikk i messen. Der var det skytekonkurranse, dans, bridge, servering og mye annet. I det hele tatt gjorde Store Norske Spitsbergen Kulkompani veldig mye for trivselen.

De små barna skulle ha ½ liter melk hver dag. Det var ku på stedet som sørget for å sikre den leveransen. Melken måtte daglig hentes i messen. Der bodde det også mange ungarer som ikke hadde familie med seg, og som hadde mat og full forpleining. Var det glatt ute, gikk jeg veldig forsiktig ned bakken med spannet og de edle melkedråpene. Men en dag var jeg uheldig, gled på isen og mistet melken. Da var jeg ikke mye blid.

Så snart sommeren kom, dro vi hjem. Etter å ha vært der oppe en vinter, kom jeg tilbake til Stavanger med en grå, tynn, liten gutt. Bestemoren satte han i vognen, dro straks til slakteren, kjøpte et godt stykke serverlat. Dette skulle han ha i vognen og kvaske i seg. Sjokolade

manglet det heller ikke på de fem - seks ukene. Gutten var vant til å leke rolig inne, men var liksom ikke videre interessert i mat.

Oppholdet i nord varte i tre år. Siste året fikk vi leilighet med WC, bad, rennende vann og elektrisk komfyr. Du, for en luksus! Disse tre årene ga oss venner for livet, noen norske, og ikke å forglemme de unge geologene fra Østerrike. Konene som ikke kunne norsk, ble jeg veldig godt kjent med. Den lille tyskkunnskapen min fikk riktig prøve seg.

ET GLØTT AV JÆREN

Nye utfordringer stod for døren. Vi havnet på Kleppe, for Jacob var knyttet til Kyllingstad plogfabrikk. Vi bodde i en tomannsbolig med masse barn i nabolaget. En dag ble det satt opp TV- antenne på huset. Dette merket naboungene. Etter fredagens storvask i huset stod det kø utenfor trappen vår. Barneblikkene hadde håp om å bli bedt inn til barnetimen. Stoler hadde vi ikke nok av, så de satt, sto og lå hvor det var plass i den lille leiligheten. Etterpå ramlet de ned trappen. Dagen var reddet for dem, og ungene våre var godtatt.

I helgene dro ungdommene i nabolaget på fest. Alkohol og slåssing hørte med som en selvfølge. Vi var enige om at dette miljøet skulle våre unger skånes for når den tid kom.

Bedriftens direktør ble pensjonist, og han trakk seg tilbake. Vi overtok direktørboligen. «Det e` et jækla kaldt hus, så eg håbe at kånå di e` heide». Det var jærbuens direkte tale. Men et par år før vi endelig tok farvel med Kleppe, og før vi flyttet inn i direk-

tørboligen, hadde mannen min et års permisjon fra Kyllingstadfabrikken.

ET BEGIVENHETSRIKT ÅR I EGYPT

Opplevelsestrangen seiret igjen. Jacob ble engasjert av Industri- og Handelsdepartementet som bedriftsutvikler i Kairo. Han reiste i forveien og fant en stor grei leilighet til oss på ei øy i Nilen, med skoler i nærheten. Vi hadde Nilen på den ene siden av huset, og Gezira Sporting Club på den andre. Her var det svømmebassenger, fotballbaner, tennisbaner, galoppbane, kafeer, barnepark, og alt du kunne trenge av utendørs fritidsbeskjeftigelse for alle aldersgrupper.

Ny jobb, nye venner, ny kultur, kullsvart nanny, kokk på kjøkkenet, og så var det varmen. Faktisk var det både britisk, amerikansk og fransk skole like ved. For sønnen vår valgte vi engelskspråklig, men så viste det seg at disse skolene var overfylte allerede. Den franske skolen ble redningen. Da vi leverte sjuåringen til nonnene første dagen, var verken han eller vi foreldre høye i hatten. Men det gikk veldig bra, og han fikk gode venner. Eldste jenten kom i Kindergarten på samme skolen. Der var det utfordrende leker som engasjerte og ikke stilte krav til språk. Den yngste gledet seg til å bli tre år, for da kunne hun òg begynne. Vi som bodde i nærheten, hentet selv våre håpefulle. Den yngste satt på armen min og så spetakkelet da barna strømmet ut porten. Hun hadde full oversikt. Nonnen som hadde vakt, sto innenfor porten og slapp barna ut ett etter ett, med vaksomt blick.

Inne i Kairos gater var trafikken tett, med tuting i bilhorn og menn syklende med kjempebrett på hodet.

Og oppå der lå hauger med noe som så ut som potetkaker. Dette balanserte de med en hånd på styret og en på brettet.

I alle fall, svenske Karin i etasjen over og jeg satte oss i hodet at før vi forlot Egypt, skulle vi sikre oss sertifikat. Vi meldte oss på et kurs. Sjøføren kom, men han kunne ikke et engelsk ord, og vi kunne bare noen få arabiske. Han valgte en stille forstadsgate full av huller i asfalt, og undervisningen begynte. Vi skjønnte ikke et kvekk, måtte bare gjette og prøve å huske hvordan våre menn startet en bil. Vi drev på, først den ene så den andre. Etter fire kjøretimer sa han noe som lignet «foto»-«bass»-«polis», og så navnet på en dag som vi skjønnte.

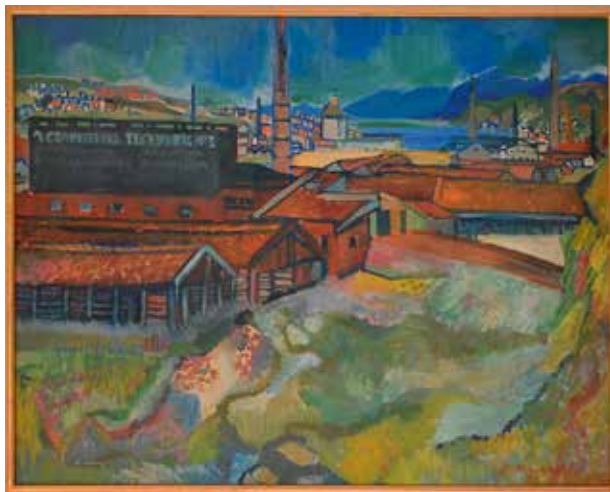
Dagen kom, han hentet oss, kjørte til sentrum, fant politistasjonen og parkerte bilen rett foran døren. Vi gikk inn og hilste pent på vakthavende, la fram foto, pass og adresser. Han noterte det han skulle, limte inn passbildene, pekte på døren og sa at en av oss måtte kjøre bilen rundt kvartalet. Vi måtte kjøre alene. Ut i trafikken, esler med overlessede kjerrer, løse hunder, sauer, geiter, busser, biler og trafikanter uten trafikkultur. Jeg vet ikke hvordan jeg kom meg rundt det digre kvartalet. Det samme gjentok seg med Karin. Etterpå stod vi ute i gaten med hver vårt sertifikat i hendene, og ingen av oss kunne kjøre.

SANDNES, SISTE STOPP

Vi hadde nå i en tiårs periode opplevd mye, flyttet på oss mange ganger og truffet mange flotte mennesker. Tiden var inne til å slå seg ned med eget hus. Så ble det

Graveren for Jacob. Drømmen om mursteinshus kunne endelig realiseres. Her også har vi funnet trivsel og gode venner. Familiene våre var glade, men lurte nok på hva neste eskapade ville bli. Vi var fornøyd med hva vi hadde opplevd, og ville at ungene nå skulle få slå seg til ro. Jeg var hjemmearbeidende til barna vokste til.

På 1970-tallet åpnet et nytt apotek i Huset Vårt. Da kom forespørselen om jeg kunne tenke meg tilbake til apotekerfaget. Barna gikk fortsatt på skole, samtidig var det fristende å komme seg ut i arbeidslivet. Jeg tillot meg å stille betingelser om kort arbeidsdag, fram møte etter at ungene var sendt til skolen, og så måtte jeg være hjemme før skoleslutt. Dette kunne aksepteres. Mye hadde skjedd på apotekfronten siden min ung-

Maleri fra A/S Graveren Teglverk. Ektemannen Jacob Wiig Hanssen hadde arbeidsplassen der i mange år. Bildet er malt av Bruno Krauskopf.

dom. Alt som ble solgt kom ferdiglaget fra fabrikk. Noe av den gamle sjarmen med tilberedning av produkter var borte, men jeg gikk til en hyggelig arbeidsplass i mange år.

KÅNENE

Det var praten rundt bordet i juleselskapet i 1993 som satte det hele i gang. Historien om den eldre, utslitte mannen, som fikk nei til avlastning og sykehjemsplass for sin sengeliggende kone var trist, men slik var det bare når det ikke var penger i kommunen, trodde vi.

«Har dere lest i avisen at Sandnes Rådhus skal bygges ut for 16,3 mill. kroner?» Hadde vi hørt riktig? For fireårsbudsjettet i kommunen var nettopp gjennomarbeidet og vedtatt. Der var ikke denne summen på 16,3 millioner, eller noen forandring av Rådhuset, nevnt med et eneste ord. Dette nye forslaget, «Bedre arbeidsforhold for alle i administrasjonen», som dukket opp etter at budsjettet var vedtatt, møtte begeistring. Det så ut til at rådmannen lette gjennom alle konti, og vips, jammen klarte han uten vanskeligheter å finne 16,3 mill.

Vi var sju kvinner og en studiesirkel som konkluderte med at gale prioriteringer førte til uholdbare tilstander for eldre pleietrengende. Ingen av oss hadde erfaring med å protestere. Det lengste vi hadde drevet på den fronten, var protester på hjemmebane.

Men en ting var vi helt skråsikre på, og det var at mennesker som på slutten av sine liv ble fullstendig avhengige av hjelp til pleie og stell, døgnet rundt, ikke skulle være nødt til å vansmekte i en kommune som

«Kånene» i Sandnes har i mange år satt eldreomsorgen på dagsordenen i denne byen. Damene går på gata for å få sagt sine meninger og organiserer veldedige tilstelninger som samler inn penger for å gjøre livet til de eldre i byen bedre. Her på bildet ser vi Gerd Hatteland, Anvor Lone, Else Nødland, Kari Rønneberg og Vivi Bast Sætre sittende, og Grethe Stangeland, Åse Wiig Hanssen, Gerd Gade Christiansen og Emma Kristensen stående.

Fotografi: privat eie, fotograf ukjent

hadde råd til å utbedre og forskjønne sin administrasjonsbygning.

Vi engasjerte oss. Med et minimalt budsjett steg det fram en omfattende protestbølge. Det ble protestkort og dør til dør aksjon. Langgata og supermarked ble brukt. En storstilt underskriftsaksjon samlet mer enn 8 200 proteststemmer. Underveis sa politikere i Rådhuskantinen «det e' kje någe å bry seg om, det e jo bare någen kåner.» Utsagnet nådde oss, og nå var vi blitt til «Kånene».

*Åse og Jakob Wiig Hanssen på en av sine mange reiser, denne gangen i Sidney (Australia) i 1988.
Fotografi: privat eie, fotograf ukjent*

Den 19.12.1994 refererte Stavanger Aftenblad fra bystyret. «Politikere fra alle politiske parti, med ett unntak, var på talerstolen og formidlet at de ville gå inn for å utsette ombygging av Rådhuset». Vi var målløse. Spør om det nytter å bry seg!

Senere har «Kånene» vært i aktivitet. Stort sett har vi vært rundt ti stykker. Med ulik bakgrunn og ulik styrke er vi blitt et godt team. Vi har stått i all slags vær, sommer som vinter i Langgata, og foran inngangen til bystyresalen med plakater for å minne om ansvaret for våre eldste syke, og hvor det hviler. Mens vi venter på nye plasser, har kånene sett behov for å skaffe oppmuntring og bedre trivsel i byens eldresenter. Vi trenger penger og samler inn på forskjellige måter. I noen

år hadde vi «Bord dekk deg», og kafé på Varatun. Det ga fin avkastning.

Svært få mennesker ser for seg at en selv skal bli pleietrengende. Når enkeltmennesker kommer i den situasjonen at sykehjems plass er alt de behøver i denne verden, føler de at de står helt alene. Ingen andre synes å ha samme problem. Politikerne har oversett eldreomsorgen i mange år. Enkeltmennesker er lette å overse.

TILBAKEBLIKK

Losjeengasjementet har fulgt meg siden tidlig ungdom. Fra ungdomslosjen gikk jeg over i de voksnes losje «Kamp og Seier». Der har jeg vært aktiv i over 60 år. Nå kan jeg se tilbake på et godt og ukomplisert liv som avholdsmenneske sammen med mann og tre barn.

Åse Wiig Hanssen deler ut medaljer i Godtemplarhuset i Stavanger 2003. Fotografi: privat eie, fotograf ukjent

Mye er forandret, med oljealder og utvikling, puber og alkoholvaner. Unge mennesker tror alkoholen beriker deres liv, og at uten alkohol ville deres liv være dødens kjedelige. Dette er skremmende. Foruten volden som allerede har satt sitt preg på vår hverdag, vil antall mennesker som ikke lenger kan styre sin alkoholbruk, øke ytterligere i årene fremover. Heldige var vi som vokste opp i en mer edruelig tid. Losjearbeidet har ikke lenger den appell det hadde, for det er vanskelig å engasjere dagens ungdom. Medlemsmøtene minner oss om at gjennomsnittsalderen stadig stiger.

Som leder av *Kånene* skulle jeg gjerne opplevd et godt og fullstendig utbygget tilbud for de eldste pleietrengende i Sandnes kommune. Det fortjener våre gamle slitere.

Samtidig lever vi nå i en verden som våre foreldre ikke kunne drømme om. Selv har jeg erfart grå stæroperasjon, nye hofter, skiftet noen tenner og fått meg gode briller. Jeg er blitt et reservedelsmenneske. Tenk så flott dere.